

SIVILOMBUDSMANNEN

BESØKSRAPPORT

Kvammen akuttinstitusjon

16. – 17. januar 2018

Forebygging av tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff ved frihetsberøvelse

SIVILOMBUDSMANNEN

Kvammen akuttinstitusjon
Postboks 2233
3103 TØNSBERG

Vår referanse
2017/3728

Deres referanse

Vår saksbehandler
Mette Jansen Wannerstedt

Dato
04.04.2018

Oversendelse av rapport etter besøk til Kvammen akuttinstitusjon 16. -17. januar 2018

Det vises til Sivilombudsmannens besøk til Kvammen akuttinstitusjon 16.– 17. januar 2018.

Vedlagt følger rapporten fra besøket. Vi ber om at denne gjøres tilgjengelig for ungdom, ansatte og andre som ønsker å lese den.

Sivilombudsmannen ber om å bli orientert om oppfølgingen av rapportens anbefalinger innen fredag 10. august 2018.

Svaret bes utformet slik at det kan offentliggjøres. Dersom svaret inneholder opplysninger som ikke kan gjøres offentlig kjent, bes det opplyses om dette og sendes en sladdet versjon av svaret som kan offentliggjøres. Det bes om at hjemmel for å unnta opplysningene oppgis. Med mindre annet blir opplyst, vil det bli lagt til grunn at svaret kan offentliggjøres i sin helhet

Aage Thor Falkanger
sivilombudsmann

Helga Fastrup Ervik
kontorsjef
forebyggingsenheten

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet underskrift.

Kopi til:
Barne- og likestillingsdepartementet
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Bufetat region Midt-Norge

SIVILOMBUDSMANNEN

BESØKSRAPPORT

Kvammen akuttinstitusjon

16. – 17. januar 2018

Innholdsfortegnelse

1	Om Sivilombudsmannens forebyggingsmandat	3
2	Tortur og umenneskelig behandling	4
3	Sammendrag	5
	3.1 Anbefalinger.....	7
4	Barns rettigheter når de er fratatt friheten	8
5	Gjennomføring av besøket	10
6	Om Kvammen akuttinstitusjon	11
	6.1 Fysiske forhold	11
	6.1.1 Fysiske forhold på Kåret.....	12
7	Bruk av tvang på Kvammen	13
	7.1 Menneskerettslige standarder og nasjonalt lovverk	13
	7.2 Å komme til Kvammen akuttinstitusjon	14
	7.2.1 Rett til informasjon	14
	7.3 Bruk av tvang ved inntak.....	15
	7.3.1 «Innslusing» på Kvammen	15
	7.3.2 Gjennomgang av bagasje	17
	7.3.3 Inndragning av mobiltelefon	17
	7.3.4 Oppsummerende om bruk av rutinemessig tvang i forbindelse med ankomst	18
	7.4 Bruk av tvang under oppholdet	18
	7.4.1 Tvang som utgangspunkt	18
	7.4.2 Isolasjon som begrensning i bevegelsesfriheten	21
	7.5 Politiets rolle på Kvammen	22
	7.5.1 Politiets rolle ved inntak	23
	7.5.2 Bruk av tvang etter føringer fra politiet.....	23
8	Dokumentasjon av tvang	25
	8.1 Underrapportering av tvangsbruk	25
	8.2 Mangelfulle vedtak	26
	8.3 Manglende kvalitetssikring	27
9	Forebygging av tvang	29
10	Medvirkning	31
11	Oppfølging av Fylkesmannens tilsyn	33
12	Forsvarlig drift	34

1 Om Sivilombudsmannens forebyggingsmandat

Som følge av Norges tilslutning til tilleggsprotokollen til FNs torturkonvensjon i 2013, ble Sivilombudsmannen gitt et eget mandat for å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.¹ Det er opprettet en egen forebyggingsenhet ved Sivilombudsmannens kontor for å utføre mandatet.

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet foretar regelmessige besøk til steder der mennesker er fratatt friheten, for eksempel fengsler, politiarrester, psykisk helseverninstitusjoner og barnevernsinstitusjoner. Besøkene kan skje med eller uten forhåndsvarsel.

Sivilombudsmannen har adgang til alle steder for frihetsberøvelse og til å føre private samtaler med personer som er fratatt friheten. Videre har Sivilombudsmannen tilgang til alle nødvendige opplysninger av betydning for forholdene under frihetsberøvelse.

Risiko for tortur eller umenneskelig behandling påvirkes av faktorer som rettslige og institusjonelle rammer, fysiske forhold, opplæring, ressurser, ledelse og institusjonskultur.² Effektivt forebyggingsarbeid krever derfor en bred tilnærming som ikke utelukkende fokuserer på om situasjonen er i overensstemmelse med norsk lov.

Ombudsmannens vurderinger av forhold som utgjør risiko for tortur og umenneskelig behandling skjer på bakgrunn av et bredt kildegrunnlag. Under besøkene undersøker ombudsmannen forholdene på stedet gjennom egne observasjoner, samtaler og gjennomgang av dokumentasjon. Private samtaler med de som er fratatt friheten er en særlig viktig informasjonskilde, fordi de har førstehånds kunnskap om forholdene på stedet. De befinner seg i en utsatt situasjon og har et særlig krav på beskyttelse. Det gjennomføres også samtaler med ansatte, ledelse og andre relevante parter. Videre innhentes dokumentasjon for å belyse forholdene på stedet, som lokale retningslinjer, tvangsvedtak, logger og helsedokumentasjon.

Etter hvert besøk utarbeides det en rapport med funn og anbefalinger for å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Besøksrapportene publiseres på Sivilombudsmannens nettside og stedene gis en frist for å orientere ombudsmannen om sin oppfølging av anbefalingene. Disse brevene publiseres også.

I arbeidet med å ivareta forebyggingsmandatet har Sivilombudsmannen også utstrakt dialog med nasjonale myndigheter, forvaltningens tilsynsorganer, sivilt samfunn og internasjonale menneskerettighetsorganer.

¹ Sivilombudsmannsloven § 3 a.

² Se FNs underkomité for forebygging (SPT), The approach of the Subcommittee on Prevention of Torture to the concept of prevention of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment under the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 30. Desember 2010 CAT/OP/12/6.

2 Tortur og umenneskelig behandling

Forbudet mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff er slått fast i en rekke internasjonale konvensjoner som er bindende for Norge.

Sentralt står FNs konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (torturkonvensjonen), som ble vedtatt i 1984. I tillegg er det samme forbudet nedfelt i blant annet FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (artikkel 7), FNs barnekonvensjon (artikkel 37), FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (artikkel 15) og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (artikkel 3). Norge har sluttet seg til alle disse konvensjonene.

Mennesker som er fratatt friheten er mer sårbare for brudd på forbudet mot tortur og umenneskelig behandling. Dette er bakgrunnen for at en tilleggsprotokoll til FNs konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff ble vedtatt av FN i 2002. Norge sluttet seg til tilleggsprotokollen i 2013.

3 Sammendrag

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet besøkte Kvammen akuttinstitusjon 16.–17. januar 2018.

Kvammen akuttinstitusjon ligger i Melhus utenfor Trondheim. Institusjonen er statlig eid og rapporter til Bufetat Region Midt. Kvammen har 5 plasser for barn og unge i alderen 12 – 18 år. Kvammen er blant annet godkjent for plasseringer etter barnevernloven §§ 4-6, første og andre ledd, og § 4-25.

Alle barn og ungdom som kom til Kvammen akuttinstitusjon, måtte gjennom et inntaksregime som innebar et opphold på Kåret, som var stedets inntaksavdeling, i inntil tre døgn. I enkelte tilfeller måtte de være der lenger. Inntaksavdelingen fremstod som strippet og hadde et fengselsliknende preg. Ved ankomst ble også ungdommens mobiltelefoner rutinemessig inndratt og bagasjen rutinemessig gjennomgått.

Ungdommene fikk informasjon om stedets regler og forventninger, men fikk i liten grad tilgang til informasjon om rettighetene sine.

Funn under besøket viste videre at Kvammen også hadde regler og praksis som innebar at ungdommene ble utsatt for ulovlig, rutinemessig tvang under resten av oppholdet på institusjonen. Mobiltelefon, nettbrett og PC ble inndratt fra alle ungdommene for hele oppholdet. Ungdommene hadde ikke tilgang til internett på avdelingen. Det kom også frem at ungdommene ikke i utgangspunktet kunne gå utenfor institusjonens område uten voksenfølge. Funn viste videre at Kvammen brukte begrensing i bevegelsesfriheten på en slik måte at ungdommene ble isolert fra de andre beboerne, noe det ikke er hjemmel for.

Det stilles strenge krav til bruk av tvang både etter nasjonalt lovverk og internasjonale konvensjoner, og en institusjon kan ikke lage husordensregler, rutiner eller liknende som kan innskrenke ungdommenes rettigheter. Det kan ikke fastsettes generelle regler som er et inngrep som krever særskilt hjemmel i rettighetsforskriften.

Kvammens rutinemessige bruk av tvang ved inntak og under oppholdet innebar at ungdommene på ble utsatt for ulovlig tvang.

De ansatte ved Kvammen ønsket ikke at politiet skulle ha noen rolle under inntak. De så det som sin oppgave å ivareta ungdommen når de var kommet til institusjonen.

Det kom imidlertid frem at Kvammen i noen tilfeller hadde iverksatte tvang på bakgrunn av politiets ønsker og behov. Det er institusjonen som har ansvar for at beboernes rettsikkerhet og integritet blir ivaretatt. Politiet kan ikke instruere en barnevernsinstitusjon om å utøve tvang utover de grensene barnevernlovgivningen setter. Institusjonen kan heller ikke lovlig velge å følge føringer fra politiet som den ikke selv vurderer som nødvendige og som ikke ligger innenfor regelverket barnevernsinstitusjonen er underlagt.

Inngrep i personlig integritet krever hjemmel i lov. Ved alle avgjørelser om bruk av fysisk makt eller begrensinger som regnes som enkeltvedtak etter forvaltningsloven, skal forvaltningslovens regler om saksbehandling ved enkeltvedtak følges. Et vedtak skal være skriftlig og begrunnet.

Rettighetsforskriften legger til grunn at alle vedtak skal protokollføres.

Sivilombudsmannen fant under besøket en rekke feil og mangler i Kvammens vedtaks- og protokollføring ved tvangsbruk. Dette gjaldt blant annet manglende vedtaksføring ved tvangsbruk,

svake begrunnelser og beskrivelser som gjorde det vanskelig å vurdere om lovens vilkår for bruk av tvang var oppfylt, vedtak fattet på feil lovgrunnlag og vedtak om tvang Kvammen ikke hadde hjemmel til å bruke. Tvangsprotokollene ble heller ikke kvalitetssikret av ledelsen ved institusjonen. Underrapporteringen av tvangsbruk, sett sammen med mangelfulle vedtak, uhjemlet bruk av tvang og manglende kvalitetskontroll utgjør en stor risiko for at ungdom blir utsatt for unødvendig makt og tvang.

Kvammen hadde fokus på å unngå bruk av tvang i akutte faresituasjoner, som var det de definerte som fysisk tvang. De ansatte snakket med ungdommene om hva som kunne trigge dem, gjøre dem sinte, for å kunne unngå å komme i situasjoner der de vurderte det som nødvendig å bruke fysisk tvang. Dette var nedfelt i stedets rutine for inntak og kom frem av journaler knyttet til innkomst.

Når det gjaldt bruk av tvang i form av begrensinger i bevegelsesfriheten fremstod det som at ledelsen ved Kvammen ikke hadde refleksjoner om eller ønske om å forebygge disse. Stedet hadde heller ingen mål for eller tanker om å forebygge andre typer tvang, som inndragelse av elektroniske kommunikasjonsmidler og ransaking.

De ansatte ved Kvammen var opptatt av at ungdommene skulle være på møter som gjaldt deres egen sak. Hver ungdom hadde også en hovedkontakt som hadde ansvar for at ungdommen var med i utarbeidelsen av egne planer. Kvammen hadde også ukentlige husmøter, der ungdommen kunne komme med ønsker til middag i helgene og aktivitet på søndager.

Det er likevel på bakgrunn av Kvammens utstrakte bruk av rutinemessig tvang og at ungdommene i liten grad fikk eller hadde tilgang til informasjon om rettighetene sine, vanskelig å vurdere i hvilken grad ungdommene hadde reell medvirkning i sin hverdag.

Fylkesmannen har over lang tid trukket frem en rekke bekymringer i sine tilsynsrapporter til Kvammen akuttinstitusjon. Det var under besøket vanskelig å se hvordan Kvammen hadde jobbet for å følge opp fylkesmannens rapporter.

På bakgrunn av funnene gjort under besøket uttrykker Sivilombudsmannen alvorlig bekymring for om Kvammen akuttinstitusjon drives forsvarlig, og om institusjonens evne til å drive i overensstemmelse med barnevernlovgivningen og barns rettigheter.

3.1 Anbefalinger

Fysiske forhold på Kåret

- Institusjonen bør sikre at ungdommene tas imot i fysiske omgivelser som er trygge, verdige og imøtekommende.

Rett til informasjon

- Institusjonen bør sikre at ungdommene alltid får og har tilgang til tilpasset informasjon om sine rettigheter.

Bruk av tvang ved inntak

- Institusjonen bør sikre at ungdommenes rettsikkerhet og privatliv ivaretas, og at ungdommenes eiendeler aldri ransakes eller beslaglegges uten at det er fattet lovlig vedtak.
- Ledelsen ved Kvammen bør umiddelbart sikre at all rutinemessig og ulovlig tvang i ankomstfasen opphører og at rutiner og praksis er i full overensstemmelse med barns rettigheter og barnevernloven med forskrift.

Bruk av tvang under oppholdet

- Ledelsen ved Kvammen bør umiddelbart sikre at all rutinemessig og ulovlig tvang under oppholdet opphører og at det sikres at praksis full ut er i overensstemmelse med barns rettigheter og barnevernloven med forskrift
- Ledelsen bør sikre at all bruk av uhjemlet isolasjon umiddelbart opphører.

Dokumentasjon av tvang

- Kvammen bør umiddelbart iverksette opplæringstiltak for å sikre at all bruk av tvang er i tråd med barns rettigheter og rettighetsforskriften og dokumenteres i tråd med gjeldende regelverk.
- Kvammen bør umiddelbart iverksette rutiner for kvalitetssikring av alle tvangsvedtak og dokumentasjonen av disse.

Forebygging av tvang

- Kvammen bør iverksette et systematisk arbeid for å forebygge all bruk av tvang, herunder avvike all rutinemessig tvang.

Medvirkning

- Kvammen bør sikre at institusjonen drives på en slik måte at ungdommene kan ha reell innflytelse på sin egen hverdag.

Oppfølging av Fylkesmannens tilsyn

- Institusjonen bør sikre at de har rutiner og praksis for oppfølging av Fylkesmannens rapporter og gjennomføring av nødvendige tiltak.

Forsvarlig drift

- Bufetat bør sikre at Kvammen drives forsvarlig og i tråd med barns rettigheter og barnevernlovgivningen. Det bør umiddelbart sikres at ingen ungdommer som er plassert på Kvammen utsettes for rutinemessig og ulovlig tvang.

4 Barns rettigheter når de er fratatt friheten

Frihetsberøvelse er et alvorlig inngrep og krever i henhold til Den europeiske menneskerettighetskonvensjonens artikkel 5 hjemmel i nasjonal lov. Konvensjonen tillater frihetsberøvelse av barn i enkelte tilfeller, og plassering i barnevernsinstitusjoner uten samtykke regnes både etter internasjonal og norsk rett som dette.³

FNs Spesialrapportør mot tortur understreker i sin rapport fra 2015 at barn og unge som er frihetsberøvet, er spesielt sårbare når det gjelder menneskerettighetsbrudd, og at de derfor har krav på sterkere beskyttelse enn voksne.⁴ Dette er også årsaken til at FNs barnekonvensjon slår fast følgende:

«Ethvert barn som er berøvet friheten, skal behandles med menneskelighet og med respekt for menneskets iboende verdighet og på en måte som tar hensyn til barnets behov i forhold til dets alder.»⁵

Barn er i tillegg beskyttet av de generelle konvensjonsforpliktelsene Norge er bundet av, inkludert beskyttelse mot å bli utsatt for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff i henhold til FNs torturkonvensjon. Barnekonvensjonens artikkel 37 slår også fast at statene skal sikre at ingen barn skal utsettes for tortur eller umenneskelig behandling.⁶

Flere internasjonale organer, deriblant menneskerettighetskomiteen og Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, har påpekt behovet for at alle stater beskytter barns personlige frihet og rettigheter spesielt.⁷ FNs har også utviklet egne regler for beskyttelse av mindreårige som er fratatt friheten (Havanareglene).⁸

Når det gjelder barnevernssektoren sier artikkel 20 i barnekonvensjonen at barn og unge som er under offentlig omsorg, har rett til særlig beskyttelse og bistand fra staten.

Barnevernloven regulerer barns særlige rettigheter i barnevernet.⁹ Lovens formål er å sikre barn god omsorg og trygge oppvekstvilkår. Barnevernloven gjelder for alle under 18 år, i noen tilfeller opp til 23 år. Prinsippet om barnets beste er tatt direkte inn i barnevernloven og skal være førende for alt barnevernet gjør. Prinsippet om barnets rett til å bli hørt er også tatt inn i loven og skal gjennomføres i alle barnevernets avgjørelser, også på institusjoner.¹⁰

Adgang til å plassere barn og ungdom på institusjon uten eget samtykke følger av barnevernloven § 4-24. Lovens krav er at barnet må ha vist «alvorlige atferdsvansker» ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet, ved vedvarende misbruk av rusmidler eller på annen måte. I tilfeller der dette kravet er

³ Se NOU 2016:16 *Ny barnevernslov. Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*, side 167.

⁴ Juan Mendez (2015): A/HRC/28/68.

⁵ FNs barnekonvensjon, artikkel 37 c.

⁶ FNs barnekonvensjon, artikkel 37 a.

⁷ FNs menneskerettighetskomité, generell kommentar nr. 17, avsnitt 1 og nr. 35, avsnitt 62. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD), *Z and Others v. United Kingdom*, avsnitt 74-75.

⁸ FNs regler for beskyttelse av mindreårige som er fratatt friheten (Havanareglene). Havanareglene inneholder regler om blant annet innkomst, fysiske forhold, aktivitetstilbud, personell, helsetilbudet, kontakt med omverdenen, bruk av tvang og klagemuligheter.

⁹ Ny barnevernslov er under utarbeidelse, NOU 2016:16 *Ny barnevernslov. Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. I kapittel 4 drøftes barnevern og menneskerettighetene.

¹⁰ Barnevernloven §§ 4-1, 6-3.

oppfylt, kan det fattes tvangsvedtak etter § 4-24 for ungdom mellom 12 og 18 år. § 4-25 annet ledd gir adgang til midlertidig vedtak om plassering uten eget samtykke.

Dersom barn med alvorlige atferdsvansker har fylt 15 år og samtykker kan det plasseres i institusjon etter § 4-26. Er barnet ikke fylt 15 år, må også de som har foreldreansvaret samtykke dersom en plassering skal kunne skje etter § 4-26. Selv om barnet er på institusjonen frivillig, kan barnet holdes tilbake i institusjonen i opptil tre uker etter at barnet uttrykkelig har trukket tilbake sitt samtykke.

Når barn plasseres på en institusjon, legger dette begrensinger på barnets personlige frihet og selvbestemmelsesrett, og det åpner for muligheten til å ilegge restriksjoner i bevegelsesfrihet og inngrep i deres personlige integritet. Dette er friheter og rettigheter som er beskyttet av menneskerettighetene og som bare kan begrenses dersom inngrepet er nødvendig, proporsjonalt og regulert gjennom lov eller forskrift.

Barnevernloven er presisert gjennom Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon (rettighetsforskriften). Forskriften regulerer blant annet institusjonenes adgang til å benytte ulike former for tvang og integritetskrenkende tiltak, og gir rettsikkerhetsgarantier gjennom regler om saksbehandling og klageadgang.

5 Gjennomføring av besøket

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet besøkte Kvammen akuttinstitusjon 16. – 17. januar 2018. Institusjonen ble i november 2017 informert om at et besøk ville finne sted i perioden januar – mars 2018. Datoene for besøket ble ikke oppgitt.

I forkant av besøket ba forebyggingsenheten om å få tilsendt informasjon og dokumentasjon fra institusjonen. Det ble også innhentet dokumentasjon under og i etterkant av besøket. Det ble blant annet gjennomgått tvangsvedtak med protokoller for 2016 og utskrifter av loggføring fra BIRK.

Forebyggingsenheten hadde et telefonmøte med Fylkesmannen i forkant av besøket, og innhentet tilsynsrapporter for årene 2015, 2016 og 2017.

Under besøket ble det gjennomført en befaringsav institusjonen. Det ble gjennomført samtaler med alle ungdommene som var på institusjonene under besøket.

Det ble også gjennomført samtaler med miljøpersonell, helseansvarlig, avdelingsleder og enhetsleder.

Følgende personer deltok under besøket:

- Helga Fastrup Ervik (kontorsjef, jurist)
- Mette Jansen Wannerstedt (seniorrådgiver, sosiolog)
- Caroline Klæth Eriksen (rådgiver, samfunnsviter)
- Johannes Flisnes Nilsen (seniorrådgiver, jurist)

6 Om Kvammen akuttinstitusjon

Kvammen akuttinstitusjon ligger i Melhus utenfor Trondheim. Institusjonene er statlig eid og rapporter til Bufetat Region Midt.

Kvammen har 5 plasser og tar imot ungdom i alderen 12 – 18 år. Ungdommen på Kvammen kunne være plassert på ganske ulikt grunnlag (se Tekstboks 1).

Tekstboks 1 Plasseringsparagrafer Kvammen.

§ 4.6, 1 ledd – dersom et barn er uten omsorg fordi foreldre/foresatte er syke eller at barnet er uten omsorg. Kan ikke opprettholdes uten foreldrenes samtykke.

§ 4.6, 2 ledd – dersom det er fare for at et barn blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet. Kan fattes ute foreldrenes samtykke.

§ 4.25, 2. ledd jf. 4-24 – midlertidig plassering i institusjon uten eget samtykke, adferdsvansker.

Kvammen oppgir at det i løpet av 2016 bodde 33 ungdom på institusjonen, to av disse kom dit i slutten av 2015. I 2017 var det også 33 ungdom som bodde på Kvammen, tre av disse kom i 2016. Til sammen i 2016 og 2017 bodde det altså 63 ungdom på Kvammen akuttinstitusjon. Av disse var 40 plassert på bakgrunn av adferdsvansker. 23 ungdom var plassert etter andre paragrafer. Gjennomsnittlig oppholdstid i 2016 var 38 døgn, mens det i 2017 var 45 døgn.

6.1 Fysiske forhold

God utforming av de fysiske omgivelsene på en institusjon er et viktig forebyggende tiltak. Den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT) har blant annet understreket viktigheten av en positiv og personlig atmosfære på steder der mindreårige er fratatt friheten:

«In addition to being of an adequate size, well-lit and ventilated, juveniles' sleeping and living areas should be properly furnished, well-decorated and offer appropriate visual stimuli. Unless there are compelling security reasons to the contrary, juveniles should be allowed to keep a reasonable quantity of personal items. »¹¹

En barnevernsinstitusjon bør som et minimum leve opp til denne standarden.

Hovedhuset på Kvammen hadde to etasjer og bestod av kjøkken, stue, ungdomsrom, aktivitetsrom, musikkrom, besøksleilighet, i tillegg til vaktrom og møterom. Det lå også en låve, en garasje og et stabbur på eiendommen. Institusjonen hadde mye utstyr til ulike aktiviteter for både sommer og vinter. Beboerdelen fremstod som hyggelig. Noen av ungdomsrommene var nyoppusset, mens andre skulle pusses opp snart.

Inntaksavdelingen, Kåret, som lå i tilknytning til hovedhuset, men adskilt fra beboerdelen med en avlåst korridor for ledelsens kontorer, bestod av to boenheter, vaktrom og et nattevaktrom. Inntaksdelen hadde egen inngang som var låst.

Utgangsdørene i beboerdelen var ikke låst.

¹¹ Extract from the 24th General Report of the CPT, 2015, CPT/Inf. (2015)1-part, avsnitt 104.

Kvammen hadde også et tilhørende hus i Brattåsen i Os. Det fremgår av institusjonsplanen at huset har enkel standard. Dette ble oppgitt å være et feriested, som ikke benyttes til andre formål (se også kapittel 7.4.2 *Isolasjon som begrensing i bevegelsesfriheten*)

6.1.1 Fysiske forhold på Kåret

Inntaksavdelingen, som også ble kalt «Kåret» bestod av et lite vaktrom, et soverom for ansatt/lager og to beboerenheter med et oppholdsrom, soverom og bad. Dørene inn til beboerenhetene hadde små pleksiglassruter. Vinduene var av knusesikkert glass og var låst.

Kåret fremstod som strippet og hadde et fengselsliknende preg. Det var ingenting på veggene og den eneste møbleringen var en sofa og et møbel med benker og bord bygget som ett. Grunnleggende funksjoner som temperatur, vann, lys og persienner ble styrt av de ansatte fra vaktrommet.

Ungdommen kunne få inn en bryter til å styre lyset på soverommet selv. Disse begrensningen gav ungdommene liten mulighet til å ha kontroll over sine egne omgivelser. I etterkant av besøket har Ombudsmannen mottatt bilder fra ledelsen ved Kvammen som viser at det er kommet opp et veggmaleri i den ene beboerenheten. Maleriet demper det sterile inntrykket noe, men endrer ikke vesentlig på enhetens preg av å være «glatt» og gi lite autonomi eller trygghet for ungdommer som kommer dit.

De fysiske forholdene på Kåret ble begrunnet med at det kunne være en risiko for at barn/unge utagerte eller forsøkte å skade seg selv. Det kom imidlertid frem at det ikke ble gjort individuelle vurderinger av hvorvidt et barn trenger å oppholde seg på Kåret ved inntak eller ikke (se kapittel 7.3.1 *Innslusing på Kvammen*). I tillegg til inntak ble disse rommene brukt til «skjerming» og til isolasjon (se kapittel 7.4.2 *Isolasjon som begrensing i bevegelsesfriheten*). Ledelsen oppgav at Kåret også ble brukt til ulike aktiviteter, besøk eller dersom ungdom selv ikke ønsket å bo i hovedhuset.

Omgivelsene på en institusjon kan påvirke hvordan vi føler oss og gi en indikasjon om hva som er forventet av oss. Omgivelser som gir signal om at den som er der er en sikkerhetsrisiko eller at det på andre måter forventes en bestemt (negativ) oppførsel, kan oppleves som stigmatiserende og fremmedgjørende og kan også bidra til å skape usikkerhet og frykt hos dem som skal være der.

God utforming av barn og unges omgivelser, også inntaksrom, er et viktig forebyggende tiltak. Det er også et uttrykk for omsorg, respekt og individuell ivaretagelse. Ungdom som er på en akuttinstitusjon er i en livssituasjon som gir dem et særlig behov for omsorg i trygge omgivelser. FNs regler for beskyttelse av mindreårige som er fratatt friheten (Havanareglene), understreker at barn og unge som er fratatt friheten har rett til omgivelser som fremmer helse og menneskelig verdighet.

Den nakne og avskjermede utformingen av inntaksavdelingen Kåret ga i liten grad uttrykk for individuell og omsorgsfull ivaretagelse og fremstod etter ombudsmannens oppfatning som et lite egnet sted for å motta barn og ungdom i en vanskelig livssituasjon.

Anbefaling

- Institusjonen bør sikre at ungdommene tas imot i fysiske omgivelser som er trygge, verdige og imøtekommende.

7 Bruk av tvang på Kvammen

7.1 Meneskerettslige standarder og nasjonalt lovverk

Bruk av tvang utgjør en risiko for nedverdiggende og umenneskelig behandling. FNs spesialrapportør mot tortur understreker i en rapport fra 2015 at umenneskelig og nedverdiggende behandling av barn og unge også kan forekomme i situasjoner der inngrepet i barnets liv nettopp er ment å forhindre dette.

Utgangspunktet for alle barnevernsinstitusjoner er at det ikke er lov til å bruke makt og tvang. Lov og forskrift åpner likevel for dette i spesielle situasjoner.¹² Rettighetsforskriften bestemmer hva slags tvang som kan være tillatt (se tekstboks 1), men slår også fast at tvang ikke kan brukes i større grad enn nødvendig, og at andre fremgangsmåter skal være prøvd først.¹³ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) har også påpekt at institusjonspersonale ikke har større rett til å bruke makt eller tvang overfor barn enn det foreldre har, og at siden de utøver omsorgen på vegne av det offentlige må det kunne stilles strengere krav til deres opptreden.¹⁴

I tillegg til de tvangshjemlene som gjelder alle barnevernsinstitusjoner (§§ 14–20), hadde Kvammen akuttinstitusjon hjemmel til å bruke tvang i henhold til kapittel 4 i rettighetsforskriften.

Bestemmelsene i dette kapitlet gjelder imidlertid kun for barn og unge som er plassert etter barnevernloven etter §§ 4-24, 4-25 annet ledd og 4-26 (se tekstboks 2).¹⁵

Tekstboks 2 Tvangsparagrafer i rettighetsforskriften

Kapittel 3

§ 14 Tvang i akutte faresituasjoner

§ 15 Kroppsvisitasjon

§ 16 Ransaking av rom og eiendeler

§ 17 Beslag, tilintetgjøring og overlevering til politiet

§ 18 Kontroll av korrespondanse

§ 19 Urinprøvetaking med samtykke

§ 20 Tilbakeføring ved rømming

Kapittel 4 (Kan kun benyttes ved plassering etter §§ 4-24, 4-25 annet ledd og 4-26):

§ 22 Begrensinger i å bevege seg utenfor institusjonens område (begrenset bevegelsesfrihet)

§ 23 Begrensninger i besøk på institusjon

§ 24 Kontroll med elektroniske kommunikasjonsmidler

§ 25 Urinprøvetaking uten samtykke

Både nasjonal og internasjonal forskning viser at barn på institusjon opplever at det brukes for mye tvang.

«Mange situasjoner hvor det anvendes tvang overfor barn og unge som bor i barneverninstitusjoner oppleves krenkende og skremmende, og at de er et klart inngrep i den

¹² Ref. Barnevernloven § 5-9 og rettighetsforskriften § 13.

¹³ Bestemmelsene er videre presisert ved Rundskriv Q-19/2012 Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften).

¹⁴ Barne- og familiedepartementet (2005): Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjoner – presiseringer av regelverket.

¹⁵ Rettighetsforskriften § 21.

enkeltes personlige integritet. Dette gjelder spesielt i forbindelse med tvang i akutte faresituasjoner, men også kroppsvisitasjon, urinprøvetaking og begrensinger i adgangen til å bevege seg innenfor og utenfor institusjonens område oppleves som tap av frihet, selvbestemmelse og kontroll over eget liv. Beslaglegging av mobiltelefon og andre elektroniske kommunikasjonsmidler, eller betydelige begrensninger i bruken av slikt utstyr, oppleves også som et tap av selvbestemmelse og frihet.»¹⁶

7.2 Å komme til Kvammen akuttinstitusjon

Måten en ungdom blir møtt på har stor betydning for ivaretagelse av rettigheter og for det videre oppholdet. Kvammen gjennomførte i stor grad inntak på samme måte for alle ungdommene som kom dit.

Det fremstod under besøket som om de ansatte hadde fokus på å trygge ungdommene innenfor de rammene inntaksregimet ved Kvammen satte.

7.2.1 Rett til informasjon

Internasjonale regler og retningslinjer understreker viktigheten av at ungdom ved et inntak skal få informasjon om stedet de skal være, om regler og rutiner og om rettigheter, og at de skal få informasjon på en måte som de kan forstå.¹⁷ Informasjon om egne rettigheter er avgjørende for ungdommenes rettsikkerhet. Oppdatert og tilpasset informasjon er en forutsetning for at ungdommene skal kunne bruke sin klagerett, medvirke og ha innflytelse på sin egen hverdag. Informasjon kan øke tryggheten, forebygge frustrasjon og risiko for umenneskelig behandling.

I inntakstfasen hadde de ansatte en inntakssamtale med ungdommen. Kvammen hadde utarbeidet et dokument kalt Ungdomshåndboken, som ble gitt til ungdommene sammen med brosjyre fra Fylkesmannen. Ungdomshåndboken inneholdt informasjon om stedet og oppholdet, dagsplan, ukeplan og informasjon om regler og husregler. Den inneholdt svært lite informasjon om barnas rettigheter. De ansatte oppgav også at de informerte om retten til advokat. Ut over dette fikk ikke ungdommene utdelt eller tilgang til informasjon om rettighetene sine. Det var ingen skriftlig informasjon om ungdommenes rettigheter tilgjengelig under besøket, som for eksempel Bufdir sin brosjyre *Dine rettigheter*. Ledelsen mente det var fast praksis at denne ble delt ut til ungdommene ved ankomst. Det kom imidlertid frem at personalet ikke var kjent med denne brosjyren og at skriftlig informasjon til ungdommene var begrenset til fylkesmannens brosjyre med informasjon om tilsyn og klagerett. Det at ungdommen ikke hadde tilgang på skriftlig informasjon om alle sine rettigheter, i kombinasjon med at de i liten grad hadde tilgang til internett eller egen telefon (se kapittel 7.3 og 7.4.1), ser Sivilombudsmannen som alvorlig.

Anbefaling

- Institusjonen bør sikre at ungdommene alltid får og har tilgang til tilpasset informasjon om sine rettigheter.

¹⁶ Ulset og Tjelflaat (2012): *Tvang i barnevernsinstitusjoner – Ungdommens perspektiver*. NTNU samfunnsforskning.

¹⁷ United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (Havanareglene), art. 24. Bufdir 10/2015: Faglig veileder for akuttarbeid i institusjon og beredskapshjem.

7.3 Bruk av tvang ved inntak

Tvang innebærer ofte alvorlige inngrep i den personlige integriteten. Menneskerettighetene setter derfor strenge vilkår for bruk av tvang.¹⁸ Det settes tre konkrete vilkår for inngrep i den personlige integriteten: 1. inngrepet skal ha hjemmel i lov, 2. det skal ha et legitimt formål og 3. det skal være nødvendig.¹⁹ Også legalitetsprinsippet legger til grunn at myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha hjemmel i lov.²⁰ Tvang kan derfor ikke brukes rutinemessig som en ordinær del av institusjons- eller behandlingsopplegget. Et tvangstiltak må være individuelt begrunnet med utgangspunkt i den konkrete situasjonen. Det er viktig at ledelsen og de ansatte er bevisste og tydelige på at beboeren skal behandles individuelt, og ikke kollektivt som en gruppe.²¹

7.3.1 «Innsleding» på Kvammen

Alle barn og ungdom som kom til Kvammen akuttinstitusjon, måtte gjennom et inntaksregime som innebar et opphold på Kåret i inntil tre døgn. I enkelte tilfeller måtte de være der lenger. Oppholdet på Kåret innebar at ungdommen ble isolert fra de andre beboerne i denne perioden. I Ungdomshåndboken beskrives oppholdet slik:

«Det er ikke skole eller dagtilbud i denne perioden, og dine muligheter for telefonkontakt eller besøk kan bli regulert i disse dagene. De telefonene du kan ta, er til foreldre/foresatte, advokat, tilsyn, prest, sjelesørger lege og saksbehandler.»

Det varierte hvor lenge en ungdom måtte være på Kåret ved inntak, og hvor lang tid det kunne ta før de fikk treffe de andre ungdommene. Dette kunne blant annet komme an på om ungdommen var ruset, men det kunne også være begrunnet i årsaken til plasseringen og vurderinger gjort av barneverntjenesten, eller om de ansatte opplevde at de «kom i posisjon overfor ungdommen». Det fremstod uansett som at de fleste var isolert helt fra fellesskapet minst det første døgnet. Tiden på Kåret ble brukt til inntakssamtale og til å gi informasjon om Kvammen (se kapittel 7.2.1 *Rett til informasjon*). I følge de ansatte og ledelsen skulle denne perioden også brukes til å trygge ungdommen. Det fremgikk av loggnotater at de ansatte var tilstede og hadde fokus på å snakke med ungdommene.

Ungdom som er plassert på en barneverninstitusjon mot sitt eget samtykke, har allerede fått sin bevegelsesfrihet og selvbestemmelse begrenset. En ytterligere begrensning i bevegelsesfriheten innenfor eller utenfor institusjonen er derfor et inngrep i retten til privatliv etter den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 8. Begrensningen kan derfor kun skje med hjemmel i lov og må være nødvendig og forholdsmessig i hvert enkelt tilfelle. I tilfeller der en persons autonomi allerede er begrenset, ser Den europeiske menneskerettsdomstolen strengt på tiltak som ytterligere begrenser autonomien.²²

¹⁸ Barneombudet (2015): *Grenseløs omsorg – om bruk av tvang i psykisk helsevern og barnevern*, side 15.

¹⁹ EMK artikkel 8.

²⁰ Grunnloven § 113.

²¹ Gro Ulset og Torill Tjelflaat (2012): *Tvang i barnevernsinstitusjoner – Ungdommens perspektiver*. NTNU samfunnsforskning, s 70 – 71.

²² Munjaz mot Storbritannia, klagernr. 2913/06, 17. juli 2012, avsnitt 80: «...when a person's personal autonomy is already restricted, greater scrutiny [will] be given to measures which remove the little personal autonomy that is left. »

Muligheten en institusjon har til å begrense et barns bevegelsesfrihet er regulert i rettighetsforskriftens §§ 9 og 22.²³ Det åpnes ikke i noen av disse bestemmelsene for rutinemessig begrensning eller isolering av barn og ungdom fra fellesskapet.

All begrensning i bevegelsesfriheten skal ha konkrete og individuelle begrunnelser, og skal ikke medføre at barnet isoleres.

Bruk av isolasjon fra andre ungdommer er derimot regulert i rettighetsforskriftens § 14 *Tvang i akutte faresituasjoner*. Isolasjon beskrives i denne bestemmelsen som en situasjon der minst én av personalet alltid er til stede i rommet eller i naborom med ulåst dør. Dette er en treffende beskrivelse av den situasjonen ungdommene er i når de plasseres på Kvammens inntaksavdeling. Ungdommene var plassert i en del av huset som var tydelig adskilt og avlåst fra resten av beboerdelen.

Vilkårene for å kunne benytte tvang etter § 14 *Tvang i akutte faresituasjoner* er meget strenge. Det må foreligge en akutt faresituasjon og tiltaket må være «uomgjengelig nødvendig» etter nødretts- og nødvergebetraktninger.²⁴ Flere av de vedtakene som var fattet om bruk av isolasjon så ikke ut til å oppfylle de strenge vilkårene som følger av lov og forskrift.

Ved gjennomgang av tvangsprotokoller kom det frem at perioden på inntil tre døgn også kunne bli utvidet. Det var i noen tilfeller fattet vedtak om begrensning i bevegelsesfriheten (§ 22) som hjemmel for disse forlengelsene, mens det i andre tilfeller var fattet vedtak om isolasjon etter bruk av tvang i en akutt faresituasjon (§ 14). Ulik hjemmelsbruk var ikke begrunnet og syntes mer som et resultat av mangel på kunnskap om rettighetsforskriftens bestemmelser. I Faglig veileder for akuttarbeid fremheves det at rutinemessig isolasjon aldri skal benyttes ved akuttplasseringer, og at rettighetsforskriftens § 22 ikke gir hjemmel for isolasjon.

Risikoen forbundet med bruk av isolasjon og isolasjonsliknende praksis er blant annet bemerket av FNs torturkomite (CAT) som i 2015 anbefalte New Zealand å forby isolasjon og skjerming av blant annet mindreårige.²⁵

De fysiske forholdene på Kåret (se kapittel 6.1.1 *Fysiske forhold på Kåret*), og det at ungdommene rutinemessig ble fratatt sin egen mobiltelefon forsterket graden av isolasjon ved oppholdet på Kåret.²⁶

²³ En avgjørelse om begrensning i bevegelsesfriheten etter rettighetsforskriftens §22 regnes som et enkeltvedtak etter forvaltningsloven og skal protokollføres og forelegges tilsynsmyndighetene (ref. rettighetsforskriften § 26).

²⁴ Ref. rettighetsforskriften § 14: Dersom det er uomgjengelig nødvendig for å avverge skade på person eller vesentlig skade på eiendom, kan det etter alminnelig nødretts- eller nødvergebetraktninger, jf straffelovens § 17 og § 18, anvendes nødvendig tvang. Jfr bestemmelsens tredje ledd: Dersom situasjonen gjør det nødvendig å isolere beboeren, jf. første ledd, skal minst en av personalet alltid være til stede i rommet eller i naborom med ulåst dør.

²⁵ Prohibit the use of solitary confinement and seclusion for juveniles, persons with intellectual or psychosocial disabilities, pregnant women, women with infants and breastfeeding mothers, in prison and in all health-care institutions, both public and private; https://www.hrc.co.nz/files/2814/3192/5666/CAT_Report_May_2015.pdf

²⁶ Ref. Dr Sharon Shalev (2017): *Thinking outside the box? A review of seclusion and restraint practices in New Zealand*. New Zealand Human Rights Commission, s 17. http://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/themes/58fd2baccd0af50b76000000/attachments/original/1493185991/Thinking_Outside_The_Box.pdf?1493185991

Ved ankomst til Kvammen ble også ungdommenes telefoner rutinemessig inndratt (se kapittel 7.3.3 *Inndragning av mobiltelefon*) og bagasjen rutinemessig gjennomgått (se kapittel 7.3.2 *Gjennomgang av bagasje*).

7.3.2 Gjennomgang av bagasje

Barnekonvensjonen understreker at ingen barn skal utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv.²⁷

Under besøket til Kvammen kom det frem at de ansatte ved inntak alltid gikk gjennom ungdommens bagasje. Ved ankomst ble bagasjen satt til side på vaktrommet sammen med sko og jakke. Etter en stund ble bagasjen brakt til ungdommens rom på inntaksavdelingen og gått gjennom. Dette ble som regel gjort sammen med ungdommen. Det ble fortalt at de ansatte da også kunne sjekke sømmer og linninger.

Institusjonens leder eller den som har fullmakt, kan ved inntak eller under oppholdet bestemme at det skal foretas en ransaking av beboers rom eller eiendeler dersom det foreligger begrunnet mistanke.²⁸ Ransaking er et inngrep som skal begrunnes individuelt og konkret. En avgjørelse om ransaking regnes som et enkeltvedtak etter forvaltningsloven som skal protokollføres og forelegges tilsynsmyndighetene.²⁹

Samtaler med ansatte og ungdom, og gjennomgang av tvangsprotokoller bekreftet at det ved Kvammen ikke ble skrevet vedtak om ransaking av bagasje. Sivilombudsmannen understreker at en institusjon ikke har anledning til å utsette ungdom for tvang som del av en rutine. Det ble i etterkant av besøket oppgitt at de ansatte snakket med ungdommen om hvilke eiendeler som var nødvendig for oppholdet, og at dette ikke ble vurdert som en rutinemessig ransaking av barnets eiendeler. Under besøket fremstod det imidlertid ikke som om dette var frivilling for ungdommene.

Sivilombudsmannen understreker her at dersom det ikke er snakk om en ransaking bør det kun være snakk om et tilbud til ungdommen om å pakke ut sammen, og en tydelig beskjed om at dette er helt frivillig. Institusjonen kan ikke inngå avtaler med ungdommen som svekker de rettigheten han/hun har etter rettighetsforskriften.

I Ungdomshåndboken kom det frem at Kvammen tar inn og oppbevarer bankkort og kontantbeløp over 250 kroner for ungdommene. Disse kan hentes ut ved behov. Under besøket kom det frem at stedet inndrar flere av ungdommenes eiendeler, som for eksempel parfyme og klokker (armbåndsur). Dette ble fra ledelsen og ansatte begrunnet med at ting lett kunne bli stjålet. Inndragelse av klokke gjorde det vanskelig for ungdommene selv å følge tiden mens de var på Kvammen. Rettighetsforskriften gir kun mulighet for beslaglegning av farlige gjenstander, rusmidler og andre skadelige medikamenter, som blir funnet ved inntak eller under opphold i institusjon³⁰. Det forelå ingen begrunnede vedtak om inndragelse av denne typen ting. Det fremstod ikke som at ungdommene fikk noen kvittering for eiendelene eller pengene institusjonene oppbevarte.

7.3.3 Inndragning av mobiltelefon

Barn og unge som bor på institusjon skal så langt som mulig ha et liv tilsvarende andre barn og unge. Bruk av for eksempel mobiltelefon, nettbrett og pc er en stor del av unges hverdag, og de skal som

²⁷ Barnekonvensjonen artikkel 16.

²⁸ Rettighetsforskriften § 17.

²⁹ Rettighetsforskriften § 26.

³⁰ Rettighetsforskriften § 17.

hovedregel kunne brukes fritt på lik linje med barn og unge som ikke bor på institusjon. I den grad det gis adgang til å begrense bruk av mobiltelefon og andre elektroniske kommunikasjonsmidler, reguleres dette i rettighetsforskriftens §§ 11 og 24. Begrensinger som gjøres, enten det er ut fra omsorgsansvar eller som et tvangsvedtak, skal være knyttet til en konkret situasjon eller mistanke.

Som del av inntaksregimet ved Kvammen ble ungdommene rutinemessig fratatt mobiltelefon, pc, nettbrett o.l. Dette er ikke tillatt.

Det kom også frem i samtaler og dokumentasjon at ungdommene ikke fikk tilbake telefonene sine etter ankomstfasen (se også kapittel 7.4 *Tvang som utgangspunkt*).

7.3.4 Oppsummerende om bruk av rutinemessig tvang i forbindelse med ankomst

En institusjon kan ikke lage husordensregler, rutiner eller liknende som kan innskrenke beboernes rettigheter,³¹ og det stilles strenge krav til bruk av tvang både etter nasjonalt lovverk og internasjonale konvensjoner. I tilsynsrapporten *Historien om Stina* vektlegges det at;

«det å være plassert på en tvangsparagraf ikke er en tillatelse til å utsette barn for unødvendig tvangsbruk. Lovhjemlene³² gir en mulighet til å beskytte barn og å sette de rammene som barnet trenger, men kun når det er nødvendig».³³

Kvammens rutinemessige bruk av tvang som isolasjon fra de andre ungdommene, inndragelse av mobiltelefon og gjennomgang av bagasje innebærer at ungdommene på Kvammen blir utsatt for ulovlig tvang. Sivilombudsmannen vil også understreke at de fysiske forholdene på Kåret gjorde inntaksregimet på Kvammen ekstra inngripende. Sivilombudsmannen har ved besøk til andre akuttinstitusjoner med samme målgrupper ikke sett inntaksregimer som er så inngripende som det ved Kvammen.

Anbefaling

- Institusjonen bør sikre at ungdommenes rettsikkerhet og privatliv ivaretas, og at ungdommenes eiendeler aldri ransakes eller beslaglegges uten at det er fattet lovlig vedtak.
- Ledelsen ved Kvammen bør umiddelbart sikre at all rutinemessig og ulovlig tvang i ankomstfasen opphører og at rutiner og praksis er i full overensstemmelse med barns rettigheter og barnevernloven med forskrift.

7.4 Bruk av tvang under oppholdet

7.4.1 Tvang som utgangspunkt

Funn under besøket viste at Kvammen også under det videre oppholdet hadde regler og praksis som innebar at ungdommene ble utsatt for ulovlig, rutinemessig tvang.

Tilgang til elektroniske kommunikasjonsmidler

³¹ Rettighetsforskriften § 3

³² Bvl. § 5-9, jf. rettighetsforskriften.

³³ Fylkesmannen i Aust- og Vest Agder: *Historien om Stina. Fylkesmannens rapport etter tilsyn med Kristiansand kommune, Sørlandet sykehus HF, Bufetat Region Sør, Næromsorg Sør og Aleris Ungplan og BOI 27.7.2017 – 7.2.2018.*

Det kom tydelig frem under besøket at mobiltelefon, nettbrett og pc ble inndratt fra alle ungdommene for hele oppholdet. Ungdommene hadde heller ikke tilgang til internett på avdelingen. Dette gjaldt uansett hva som var lovgrunnlaget for ungdommens opphold på Kvammen. Ledelse og ansatte begrunnet regelen om at ingen kunne ha mobiltelefon, nettbrett eller egen pc inne på Kvammen med trygghet og trivsel for alle. Kvammen hadde et lite telefonrom der ungdommene fikk mulighet til å ringe venner innenfor et gitt tidsrom. De fikk et fast beløp på et ringekort til bruk i denne telefonboksen hver uke. Det kom frem at ungdom som hadde vært på Kvammen en stund og som ble vurdert som å ha tillit til det, kunne få inngå en avtale om å få tilgang til mobiltelefonen sin 30 minutter om dagen, dersom gitte krav ble overholdt.³⁴ Fordi Kvammen hadde en regel om at det ikke skulle være mobiltelefoner inne på institusjonen, måtte ungdom som fikk tilgang til sin egen mobil etter avtale, gå til fots ut fra Kvammens område i den halvtimen de fikk ha telefonen sin. Regelen gjaldt uansett vær og årstid.

Ungdommen kunne be om å få dra sammen med voksne til bibliotek for å bruke internett. Kvammen la til rette for at ungdom kunne spille tv-spill og se film. De fikk også utdelt en MP3-spiller der de kunne legge inn musikk.

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon slår fast i artikkel 8 om *Retten til respekt for privatliv og familieliv*, at enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse. FNs barnekonvensjon slår fast at barn har rett til privatliv, herunder rett til beskyttelse av sin korrespondanse.³⁵ For elektroniske kommunikasjonsmidler sier Barnekonvensjonen at barnets rett til ytringsfrihet også omfatter retten til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer. Inngrep i både retten til privatliv og i ytringsfriheten må være regulert i lov, nødvendig og forholdsmessig.³⁶

For ungdom som er plassert etter barnevernloven § 4-25 kan det fattes enkeltvedtak om begrensning i bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler, men dette kan kun gjøres etter en konkret og individuell vurdering.³⁷

Ved gjennomgang av tvangsprotokoller ble det i liten grad funnet vedtak som gjaldt begrensningen i bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler, ut over vedtak som ble fattet om inndragning i inntaksperioden (se kapittel 7.3.3 *Inndragning av mobiltelefon*). Det ble derimot funnet noen tvangsprotokoller som var utformet som vedtak om å gi enkeltungdommer tilgang til telefonene sin i 30 minutter om dagen, utenfor Kvammens område. At det her i realiteten allerede var tatt en avgjørelse om begrensning i tilgang til egen mobil kom dermed bare frem indirekte, og kun i de tilfeller der det var gitt en lemping på dette vedtaket gjennom avtale. Dette er alvorlig av flere grunner. Det er et brudd på kravet om at et inngrep skal være nedtegnet i et vedtak som er konkret begrunnet og som tilfredsstiller lovens vilkår. Retningslinjene til rettighetsforskriften understreker også at det ikke kan inngås avtaler som innskrenker ungdommens rettigheter.³⁸ En avtale om tilgang til egen mobil i inntil 30 min om dagen er en begrensning av ungdommens rettigheter.

³⁴ Det ble blant annet satt krav til godkjent dagtilbud/skoledag og innetid.

³⁵ FNs barnekonvensjon artikkel 16.

³⁶ FNs barnekonvensjon artikkel 16.

³⁷ Ref. Rettighetsforskriftens § 24 og Rundskriv Q-19/2012 Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften), s 33.

³⁸ Rundskriv Q-19/2012 Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften), om § 3.

Ransaking etter rømming og hjemmebesøk

Det kom også frem i samtaler og i dokumentasjon at ungdommenes ting og bagasje ble ransaket etter rømming og hjemmebesøk, uten at det ble gjort individuelle vurderinger eller ført vedtak. En avgjørelse om ransaking er, som beskrevet i kapittel 7.3.2, regnet som et enkeltvedtak etter forvaltningsloven som skal protokollføres og forelegges tilsynsmyndighetene.³⁹ Det ble i etterkant av besøket oppgitt av ledelsen at bagasje ikke rutinemessig skal gås gjennom etter hjembesøk.

Rutinemessig begrensning i bevegelsesfriheten

Det gikk videre frem av Ungdomshåndboken at «ingen av ungdommene som bor på Kvammen har utetid utenfor Kvammens område uten følge av voksne. Hvis annet er bestemt gjøres avtale med hovedkontakten». Dette ble også bekreftet i samtaler. Å ikke kunne velge når man skal gå ut og i tillegg alltid ha følge av en voksen (voksenfølge) er et inngripende tiltak.⁴⁰ Det skal fattes vedtak etter § 22 for en slik begrensning, og det må alltid ha en konkret og individuell begrunnelse. Den beskrevne husregelen i Ungdomshåndboken er derfor ikke lovlig.

Tvang overfor ungdommer som er plassert etter barnevernloven § 4-6

Kvammen tok også imot ungdommer som ikke var plassert etter barnevernloven § 4-25 annet ledd. For disse er det ikke anledning til å fatte vedtak om begrensning i bevegelsesfriheten etter rettighetsforskriften § 22 eller begrensning i bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler etter § 24. Inngrep overfor disse må være begrunnet i institusjonens omsorgsansvar. Det er åpenbart at det ikke vil være grunnlag for rutinemessig å begrense bevegelsesfriheten eller frata barn og unge plassert etter § 4-6 elektroniske kommunikasjonsmidler under henvisning til omsorgsansvaret. Ledelsen la imidlertid til grunn en oppfatning om at de kunne bruke samme tvang overfor disse, uten å fatte vedtak. En slik tolkning synes ikke å være i tråd med rettighetsforskriften og innebærer i realiteten at barn og unge plassert i institusjonen på dette grunnlaget har mindre rettsikkerhet enn ungdommer som er tvangsplassert.⁴¹ Dokumentgjennomgang viste at det likevel i noen tilfeller ble fattet vedtak etter bestemmelsene i rettighetsforskriften kapittel 4, selv om det ikke er hjemmel for dette for ungdom som ikke er plassert etter §§ 4-24, 4-25, annet ledd eller 4-26. Også dette avdekket manglende kunnskap hos ledelsen og ansatte om regelverket for bruk av tvang overfor barn som blir plassert på institusjonen.

Konsekvensen av Kvammens interne regler og praksis var at ungdommene som et utgangspunkt ble utsatt for tvang, og at de etter avtale kunne oppnå å bli utsatt for noe mindre tvang. Det ble opp til ungdommen å bevise at institusjonen kunne lette på bruken av tvang, og ikke institusjonens oppgave å vurdere og begrunne hvorfor det måtte brukes tvang i konkrete situasjoner. Dette er ikke i tråd med rettighetsforskriften, der utgangspunktet er at tvang ikke skal brukes, at andre tiltak alltid skal prøves først og at institusjonen ikke kan ha husordensregler, rutiner eller liknede som kan innskrenke barnas rettigheter.⁴²

³⁹ Rettighetsforskriften § 26

⁴⁰ Rutinemessig voksenfølge eller annen begrensning i bevegelsesfriheten stor blant annet i et problematisk forhold til Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen artikkel 8 om retten til privatliv.

⁴¹ Jmf. Rettighetsforskriften formål, se også kapittel 2, og § 13 i kapittel 3.

⁴² Rettighetsforskriften § 3 og 13.

Fylkesmannen har over tid påpekt mange av de samme forholdene, herunder Kvammens anvendelse av rettighetsforskriftens bestemmelser generelt, og av bestemmelsene om begrensinger i bevegelsesfriheten og inndragelse av elektroniske kommunikasjonsmidler spesielt.⁴³

Sivilombudsmannen har forståelse for at arbeidet som skal utføres av akuttinstitusjoner kan være utfordrende. I rundskriv til rettighetsforskriften legges det til grunn at institusjoner skal ha personale og arbeide etter metoder som gjør at de innenfor de rammene regelverket setter, kan håndtere den målgruppen de er godkjent for.⁴⁴

Anbefaling

- Ledelsen ved Kvammen bør umiddelbart sikre at all rutinemessig og ulovlig tvang under oppholdet opphører og at det sikres at praksis full ut er i overensstemmelse med barns rettigheter og barnevernloven med forskrift

7.4.2 Isolasjon som begrensing i bevegelsesfriheten

Det fremgikk av Kvammens institusjonsplan at Kåret også kunne brukes til «skjerming» ved behov under oppholdet.

Stedet hadde en skriftlig rutine kalt *Innslusing og samtale* der det fremkom at ungdom kunne tas med til Kåret dersom de brukte eller truet med vold, var ruset eller hadde vært på rømmen. Det kom frem i samtaler med ledelse og ansatte at dette handlet om å ha en samtale med ungdommen om hendelsen. Hvor lenge en ungdom måtte være på Kåret, kom an på om de ansatte opplevde at ungdommen fortalte ærlig om det som hadde hendt eller ikke, men det var en grense på tre dager. Det kom frem i samtaler og i tilsynsrapporter fra Fylkesmannen at dette kunne oppleves som straff for ungdommene.

Noen av de ansatte omtale skjermingen som «nivåsystem» eller «nivåsamtale». Nivåsystem var også et begrep som ble brukt i Ungdomshåndboken, som noe som kunne «iverksettes om ungdom over tid viser svært negativ adferd». Ungdomshåndboken beskrev imidlertid ikke nærmere hva det innebar at «nivåsystemet» kunne bli iverksatt. Dette ble blant annet fra ledelsen begrunnet med at det var ønskelig at informasjonen ikke var helt klar slik at ungdommene måtte stille spørsmål og ansatte dermed kunne komme i dialog med dem. En slik aktiv bruk av mangelfull informasjon er problematisk, ikke minst i lys av at ungdommen ikke hadde andre kilder til informasjon enn ansatte, men også fordi mangelfull informasjon om mulige konsekvenser i seg selv kan bidra til å skape utrygghet.

På grunn av manglene i tvangsprotokollen ved Kvammen og underrapportering av tvangsbruk (se kapittel 7.5 *Dokumentasjon av tvang*), var det ikke mulig å få sikker dokumentasjon på hvor mange ganger og hvor lenge ungdommer ufrivillig var blitt plassert på Kåret under oppholdet. Ledelsen ved Kvammen hadde ingen oversikt over bruken av Kåret og skjermingspraksisen der, men oppgav i etterkant av besøket at Kåret i 2017 ble brukt 14 ganger i forbindelse med samtaler der ungdommen ikke samtykket. Hva dette samtykket bestod i kom ikke klart frem.

⁴³ Rapport etter tilsyn 01/2017 og 02/2017

⁴⁴ Ref. Rettighetsforskriftens § 24 og Rundskriv Q-19/2012 Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften), s 24.

Rettighetsforskriften § 13 legger til grunn at for eksempel kortvarig bortvisning fra fellesrom kan anvendes «når dette er åpenbart nødvendig». En slik bortvisning kan gjøres til eget rom. Det vil også kunne tenkes at det kan gjøres til et annet rom dersom det skal gjennomføres en samtale og for eksempel et samtalerom er mer egnet enn ungdommens eget rom. Fylkesmannen har påpekt overfor Kvammen at begrensninger aldri skal iverksettes som refs eller straff da dette vil være i strid med traumebevisst og forsvarlig omsorg, og rettighetsforskriftens § 13 *Forbud mot bruk av tvang eller makt*.⁴⁵

Ledelsen understreket i kommunikasjon etter besøket at «Kårstuene er institusjonens samtalerom». ⁴⁶ Ombudsmannen understreker at både de fysiske forholdene på Kåret og at stedet rutinemessig ble brukt til utøvelse av tvang, gjorde at dette ikke fremstod som et egnet sted for samtaler. ⁴⁷ Det fremheves at utformingen av Kåret, atskilt fra fellesdelen av bygget og med eget soverom, ga grunn for økt utrygghet om hvor lenge en måtte bli på Kåret.

Plassering på Kåret under oppholdet ble i stor grad gjennomført på samme måte som i inntakstfasen; ungdommen måtte oppholde seg på Kåret, adskilt fra de andre ungdommene. De hadde tilgang til personalet og døren inn til beboerrommet inne på Kåret var ikke låst.

Gjennomgang av protokoller fra 2017 viste at det ble fattet åtte vedtak om begrensning i bevegelsesfriheten (§ 22) som ved gjennomlesning fremstod som vedtak der ungdommene ble isolert fra de andre beboerne i en gitt periode. Dette er det ikke hjemmel for.

På samme måte som for plassering på Kåret ved ankomst understreker Sivilombudsmannen at ungdom ikke kan isoleres fra andre beboere mot sin vilje med mindre dette er begrunnet i en akutt faresituasjon og det fattes vedtak etter rettighetsforskriften § 14, 3. ledd (se kapittel 7.3.1 *Innslusing på Kvammen*).⁴⁸

Anbefaling

- Ledelsen bør sikre at all bruk av uhjemlet isolasjon umiddelbart opphører.

7.5 Politiets rolle på Kvammen

FNs spesialrapportør påpeker at barn og unge er spesielt sårbare under polititransport da risikoen for bruk av tvang og makt er spesielt høy.⁴⁹ Politiet har tilgang til makt- og tvangsmidler og metoder enn det en barnevernsinstitusjon har. De har heller ingen egne retningslinjer for maktbruk mot mindreårige.

⁴⁵ Rapport etter tilsyn 01/2017, 04/2017

⁴⁶ Brev av 9. februar 2018 fra Kvammen akuttinstitusjon.

⁴⁷ Det fremgår av tilsynsrapporter at Fylkesmannen over tid har påpekt i sine tilsynsrapporter at ungdom opplever at ansatte truer med Kåret som straff (Ref. rapport 03/2016 og 04/2017).

⁴⁸ Barne- og familiedepartementet (2000): *Henvendelse om bruk av «skjerming»*. Brev til Fylkesmannen i Oppland. I denne henvendelsen var også «skjerming» en praksis som innebar å isolere en beboer fra de øvrige beboerne ved institusjonen.

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/prf/2005/0056/ddd/pdfv/225148-pixeditdoc7.pdf>

⁴⁹ Juan Mendez (2015): A/HRC/28/68, avsnitt 40.

7.5.1 Politiets rolle ved inntak

Mange av ungdommene som kom til Kvammen, kom i følge med politiet. De ansatte hadde ved flere anledninger sett ungdom komme med håndjern, fotjern og/eller spyttmaske. Det fremstod som at personalet ved Kvammen i liten grad visiterte ungdom selv når de kom til institusjonen.

Sivilombudsmannen ser positivt på at Kvammen er restriktive i bruk av et tiltak som kroppsvisitering. Visitasjon er et inngripende tiltak og kan ifølge den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD)⁵⁰ og den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT) resultere i menneskerettighetsbrudd, avhengig av situasjon og hvordan det blir gjennomført.⁵¹ En institusjon kan imidlertid ikke bruke politiet til å løse egne oppgaver.⁵²

Det ble oppgitt at personalet kunne be politiet om å visitere, dersom dette ikke var blitt gjort. En praksis der politiet visiterer ungdom inne på institusjonen, er problematisk fordi den innebærer at tvang utøvet overfor ungdom inne på institusjonen ikke blir dokumentert, og fordi politiet har tilgang til andre maktmetoder enn det en barnevernsinstitusjon har.

Ut over dette fremstod det som om de ansatte på Kvammen var opptatt av at politiet ikke skulle ha noen rolle i inntaket, og at de selv skulle kunne ta seg av ungdommene når de var kommet til institusjonen. Kvammens ledelse oppgav at politiet aldri skulle benyttes for å utføre institusjonens oppgaver.

7.5.2 Bruk av tvang etter føringer fra politiet

Når barn plasseres på en institusjon, legges det i utgangspunktet begrensinger på deres personlige frihet og selvbestemmelsesrett. Dette er friheter og rettigheter som er beskyttet av menneskerettighetene og som bare kan begrenses dersom inngrepet er nødvendig, proporsjonalt og regulert gjennom lov eller forskrift. Barn har i likhet med voksne en rett til ikke å utsettes for vilkårlig frihetsberøvelse.⁵³

Ved straffegjennomføring eller varetektssurrogat på institusjon kan «retten fastsette at den siktede skal kunne holdes tilbake der mot sin vilje og hentes tilbake ved unnvikelse, om nødvendig med tvang og med bistand fra offentlig myndighet».⁵⁴ Det fremheves imidlertid i rundskriv til rettighetsforskriften at det selv i disse situasjonene er barnevernloven med forskrifter som er gjeldende, og at dersom tiltaket ikke kan gjennomføres i overensstemmelse med rettighetsforskriften, må tiltaket opphøre.⁵⁵ I følge Fylkesmannen var ikke Kvammen blitt brukt som varetektssurrogat. Det kom heller ikke fram at ungdom var blitt plassert på Kvammen for å gjennomføre straff.

⁵⁰ Se bl.a. EMDs dommer i Valasinas v. Lithuania 24. juli 2001, klagenr. 44558/98; Lorse and others v. the Netherlands, 4. februar 2003, klagenr. 52750/99; Van der Ven v. the Netherlands, 4. februar 2003, klagenr. 50901/99.

⁵¹ Se bl.a. CPTs besøk til Nederland 1997, [CPT/Inf (98) 15] side 32-33 avsnitt 67-69; til Slovakia 2000 [CPT/Inf (2001) 29] side 29, avsnitt 51; og til Storbritannia 1994 [CPT/Inf (96) 11] side 41, avsnitt 93

⁵² Rundskriv Q-19/2012 Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barnevernsinstitusjon (rettighetsforskriften).

⁵³ Ref. FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, art 9.1 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon art 5.

⁵⁴ Straffegjennomføringsloven § 12, Straffeprosessloven § 188

⁵⁵ Rundskriv Q-19/2012 Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barnevernsinstitusjon (rettighetsforskriften).

Ledelsen ved institusjonene oppgav imidlertid i kommunikasjon etter besøket at Kvammen også har som oppgave å ivareta sikkerheten til øvrige borgere, og at ungdom var blitt plassert der under den hensikt.⁵⁶ Ledelsen ved Kvammen opplyste videre at de noen ganger iverksatte tvang på bakgrunn av politiets ønsker og behov.⁵⁷ Dette kom også frem fra andre kilder under besøket. Det ble blant annet gitt føringer fra politiet om sterke begrensninger i bevegelsesfriheten både innenfor og utenfor institusjonen som institusjonen iverksatte overfor noen av ungdommene, ifølge ledelsen «for å unngå varetektsfengsling».⁵⁸ Dette skal også ha omfattet ungdom under den kriminelle lavalder og som domstolen derfor uansett ikke ville ha kunnet varetektsfengsle.

Sivilombudsmannen ser alvorlig på at Kvammen har iverksatt restriksjoner overfor ungdommer etter føringer fra politiet, blant annet under en antakelse om at de ellers ville vært ilagt varetektsfengsling av retten.

En barnevernsinstitusjon kan utelukkende utøve tvang innenfor de grensene barnevernloven og rettighetsforskriften setter. Politiet kan ikke instruere en barnevernsinstitusjon om å utøve tvang utover disse grensene. Institusjonen kan heller ikke lovlig velge å følge føringer fra politiet som den ikke selv vurderer som nødvendige og som ikke ligger innenfor regelverket barnevernsinstitusjonen er underlagt.

Det er videre viktig å minne om at en eventuell varetektsfengsling skal domstolsprøves.

Sivilombudsmannen understreker her at selv ved plasseringer som er begrunnet i kriminalitet, gjøres det tydelig i lovforarbeidene til barnevernloven at det ikke er barnevernets oppgave å verne samfunnet mot lovbrøttere.⁵⁹ I dom fra april 2017 fremkom det at

«... en barnevernsinstitusjon som ikke klarer å drive innenfor de rammer eksisterende lovverk setter og som må løse sitt oppdrag ved systematiske brudd på rettighetsforskriften ikke er faglig i stand til å gi barnet tilfredsstillende hjelp i henhold til formålet med plasseringen.»⁶⁰

Det er institusjonen som har ansvar for at beboernes rettsikkerhet og integritet blir ivarett.⁶¹

Kvammens bruk av restriksjoner overfor ungdommer etter føringer fra politiet, innebærer en høy risiko for at ungdom utsettes for vilkårlig frihetsberøvelse i strid med grunnleggende rettsprinsipper nedfelt i menneskerettighetene.⁶²

⁵⁶ Brev av 9. februar 2018 fra Kvammen akuttinstitusjon.

⁵⁷ Brev av 9. februar 2018 fra Kvammen akuttinstitusjon.

⁵⁸ Brev av 9. februar 2018 fra Kvammen akuttinstitusjon.

⁵⁹ Ot.prp.nr. 44 (1992-1994): *Om lov om Barneverntjenester*. Kapittel 4 Særlige tiltak.

⁶⁰ Dom avsagt i Kristiansand tingrett 7. april 2017, 16-197650TVI-KISA/05.

⁶¹ Rettighetsforskriften § 1.

⁶² FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, art 9.1 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon art 5

8 Dokumentasjon av tvang

Inngrep i personlig integritet krever hjemmel i lov. Ved alle avgjørelser om bruk av fysisk makt eller begrensninger som regnes som enkeltvedtak etter forvaltningsloven, skal forvaltningslovens regler om saksbehandling ved enkeltvedtak følges.^{63 64}

Et vedtak skal være skriftlig og begrunnet. Rettighetsforskriften legger til grunn at alle vedtak skal protokollføres.⁶⁵ Institusjonene må sannsynliggjøre at vilkårene i den aktuelle bestemmelsen er oppfylt og beskrive de hovedhensyn som har vært avgjørende for beslutningen; hvorfor det var nødvendig å utføre tvangen og hva som ble gjort for å unngå å bruke tvang. Høyesterett legger i sin praksis til grunn at det er særskilte krav til tydelighet og klarhet for begrunnelse av svært inngripende tiltak.⁶⁶ Begrunnelsesplikten skal bidra til å sikre grundighet og nøyaktighet hos beslutningstakere, og er en viktig rettssikkerhetsgaranti for den enkelte. Det må være mulig for den som utsettes for tvang å forstå hvorfor de rettslige vilkårene vurderes som oppfylt. Ungdommen bør involveres så tidlig som mulig og skal informeres om sine klagemuligheter både muntlig og skriftlig. Selv om ungdommen får mulighet til å lese gjennom og komme med innspill, vil i utgangspunktet en tvangsprotokoll være de ansattes oppfattelse og forståelse av en situasjon.

Det fremgår av retningslinjer til rettighetsforskriften at også avgjørelser om inngrep i den personlige integriteten der det ikke fattes enkeltvedtak skal begrunnes av hensyn til den enkeltes rettssikkerhet. Kravet om protokollføring gjelder også for blant annet rusmiddeltesting, enten det er etter samtykke eller etter vedtak fra fylkesnemnda.

Når det gjelder begrensninger som besluttes ut i fra omsorgsansvaret eller av hensyn til trygghet og trivsel for alle, der det ikke er krav til enkeltvedtak, protokollføring e.l. legges det i retningslinjer til rettighetsforskriften til grunn at institusjonen likevel bør dokumentere begrensningene skriftlig. Dette er blant annet viktig dersom tilsynsmyndighetene ønsker å undersøke saken nærmere.

8.1 Underrapportering av tvangsbruk

I 2016 og 2017 var det til sammen 63 ungdommer som var på Kvammen, hvorav 40 stykker var plassert etter på tvang uten eget samtykke.⁶⁷ I samme periode ble det fattet 44 vedtak om begrensning i bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler. Antallet vedtak fattet sett opp mot Kvammens praksis med at alle alltid har en begrensning i bruk av mobiltelefonen under oppholdet, viser at bruken av tvang er sterkt underrapportert.

Det er også en tydelig underrapportering i bruken av tvang da det ikke føres vedtak ved ransaking av ungdommenes bagasje, eller dersom ungdommene har voksenfølge utenfor institusjonen. Sivilombudsmannen understreker her at selv om Kvammen hadde fattet løpende vedtak om begrensninger for alle som tvang faktisk benyttes overfor, ville den rutinemessige bruken av tvang fortsatt være uhjemlet. Det skal gjøres reelle individuelle vurderinger for hvorfor det er nødvendig å utøve tvang overfor akkurat denne ungdommen i akkurat denne situasjonen.

⁶³ Rettighetsforskriften § 26: Alle avgjørelser etter §§ 14, 15, 16, 17, 18, 22, 23 og 24 regnes som enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Disse avgjørelsene skal protokollføres og forelegges tilsynsmyndighetene.

⁶⁴ Ref. Forvaltningsloven kapittel IV og V

⁶⁵ Rettighetsforskriften § 26

⁶⁶ Ref. Forvaltningsloven §§ 24 og 25.

⁶⁷ I all hovedsak §4.25

Ved gjennomgang av protokoller kom det også indirekte frem at det manglet vedtak. I noen protokoller ble det beskrevet andre hendelser og bruk av fysisk makt enn den det ble fattet vedtak for. For eksempel ble det et vedtak etter § 14 begrunnet med at man trengte å holde en ungdom borte fra det som omtales som «et basketak» mellom en ansatt og en annen ungdom. Det var imidlertid ikke fattet vedtak eller nedtegnet protokoll for den fysiske makten som ble utøvet under «basketaket» med den andre ungdommen. Videre kom det frem i journal at det var gjennomført rusmiddeltest i form av hårprøve uten at det forelå samtykke eller protokoll. Selv om fylkesnemnda har uttalt i vedtak at institusjonen skal ha adgang til å teste for rusmidler, skal avgjørelser om rusmiddeltesting protokollføres, begrunnes og forelegges tilsynsmyndighetene.⁶⁸ Sivilombudsmannen kan ikke se at hårprøver er et vesentlig mindre inngrep enn urinprøve, eller kan unntas fra bestemmelsene om rusmiddeltesting.

8.2 Mangelfulle vedtak

Kvammen brukte Bufetat sin standardmal for enkeltvedtak og protokollføring.

Nesten alle vedtakene som ble gjennomgått i forbindelse med besøket, hadde mangler.⁶⁹ En rekke protokoller hadde svake begrunnelser og beskrivelser som gjorde det vanskelig å vurdere om lovens vilkår for bruk av tvang var oppfylt. Dette gjaldt også flere av vedtakene om bruk av tvang i akutte faresituasjoner. I flere av dem var det også vanskelig å se at isolasjon i etterkant av den akutte faresituasjonen var nødvendig. I noen fremgikk det tvert imot at situasjonen hadde roet seg ned. I andre vedtak kom det frem at det ikke ble vurdert behov for å gi en annen begrunnelse for vedtak om isolasjon enn at ungdommen allerede var isolert på Kåret som del av stedet inntaksrutine.

Det var også i flere tilfeller fattet vedtak på feil lovgrunnlag. Det kom blant annet fram at det var blitt fattet vedtak om begrensning i bevegelsesfriheten (§ 22) i tilfeller der begrensningen innebar at ansatte holdt ungdommen. Denne formen for fysisk bruk av makt er ikke regulert i rettighetsforskriften § 22. Dersom det er snakk om tvang i en akutt faresituasjon skal det fattes enkeltvedtak etter rettighetsforskriftens § 14. Vilkårene for bruk av tvang etter denne paragrafen er svært strenge.⁷⁰

Et flertall av protokollene var knyttet til Kvammens rutinemessige inndragelse av mobiletelefoner. Disse vedtakene bar blant annet preg av generelle begrunnelser og at det var ikke forsøkt andre tiltak. Ellers var disse vedtakene stort sett satt til 14 dager, i flere av vedtakene kom det imidlertid klart frem at mobiltelefonene ble inndratt for hele oppholdet. 14 dager er en maksimumsgrense og skal ikke benyttes som en standardløsning.⁷¹ Et vedtak om begrensning skal ikke opprettholdes lengre enn nødvendig.⁷² Tidsaspektet skal begrunnes i protokollen, og det skal gjøres fortløpende vurdering av vedtakets nødvendighet. I flere av vedtakene fra 2016 og 2017 kom det eksplisitt frem at det først ville bli vurdert etter 14 dager. Det er vanskelig å se i hvilken grad denne vurderingen var reell da det kom tydelig frem at ungdommene kun i unntakstilfeller fikk tilgang til telefonene sin, og da kun i 30 minutter per dag, etter avtale og utenfor Kvammens område (se kapittel 7.3.3 *Inndragning av mobiltelefon* og 7.4.1 *Tvang som utgangspunkt*). Flere av vedtakene om begrensning av elektroniske

⁶⁸ Rettighetsforskriften §§ 19, 25 og 26.

⁶⁹ Tvangsprotokoller fra 2016, 2017 og 2018 frem til besøksdato.

⁷¹ Etter endring i rettighetsforskriften fra 1.1 2018 er det kun vedtak om begrensning i bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler ved inntak som kan sette til 4 uker, deretter er det maksimalt 14 dager.

⁷² Dette påpekes også av Fylkesmannen i rapport etter tilsyn 02/2017

kommunikasjonsmidler etter § 24 var fattet for barn og ungdom som ikke var plassert etter § 4-25. Disse ungdommene ble derfor utsatt for tvang bestemmelsen ikke gir Kvammen hjemmel til å bruke.⁷³

Videre kom det frem at det i desember 2017 var blitt fattet vedtak om begrensing i bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler etter en regelendring i rettighetsforskriften som ikke trådte i kraft før 1.1.2018. Endringen innebærer at det ved inntak kan fattes vedtak om begrensing i bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler for inntil fire uker av gangen. Fire uker utgjør en periode på til sammen 28 dager. Kvammen hadde satt disse vedtakene, som var fattet før bestemmelsen hadde trådt i kraft, til 30 dager.

Samtlige protokoller manglet også en eller annen form for informasjon eller signatur, enten fra den som hadde fylt ut protokollen, ledelsen eller ungdommen.

Fylkesmannen har også i sin gjennomgang av tvangsprotokoller fra Kvammen påpekt både formelle feil, og feil som gjelder forståelsen av rettighetsforskriften.⁷⁴ Det er også blitt påpekt at Kvammen bruker begrunnelser for bruk av tvang som ikke er i tråd med rettighetsforskriften;

«det kan ikke settes som krav til ungdom at de skal erkjenne de handlingene de har gjort eller ta alvoret inn over seg, [...] dette er noe som ligger i den daglige omsorg og behandling institusjonen skal jobbe med.»⁷⁵

8.3 Manglende kvalitetssikring

Det er enhetsleder ved Kvammen som har det overordnede ansvaret for stedets faglige drift. I institusjonsplanen fremgikk det at også avdelingsleder hadde fagansvar sammen med enhetsleder. I samtaler kom det frem at det i all hovedsak var enhetsleder som signerte tvangsprotokollene, og hadde ansvar for at disse ble sendt til Fylkesmannen.

Det kom imidlertid frem under besøket at ledelsen ikke gikk gjennom og kvalitetssikret innholdet i tvangsvedtakene, men kun at de ble skrevet. Det kom også frem at ledelsen selv var usikker på hva som var riktig bestemmelse etter rettighetsforskriften for ulike tvangstiltak overfor ungdommen som var plassert på Kvammen. Det var således ingen ved institusjonene som hadde ansvar for å kvalitetssikre de vurderinger som ble gjort for bruk av tvang eller kvaliteten på vedtakene.

Videre viste gjennomgangen av protokollene at dato for signatur for den som hadde gjennomført tvangen, ungdommen og leder var forhåndsutfyllt i samtlige vedtak. Det var eksempler på protokoller der dato for leders signatur var ført på, selv om dette var flere uker siden og protokollen fortsatt ikke var gjennomgått og signert av leder. Dette innebar at det ikke var mulig å se hvor lang tid behandlingen av et vedtak tok. Det var også noen vedtak der det var vanskelig å se når tvangen faktisk hadde funnet sted. Nummereringen av protokollene var også delvis mangelfull. Fylkesmannen har over lang tid tatt opp viktigheten av kvalitetssikring av innhold i vedtak og notoritet i sine tilsynsrapporter til Kvammen.⁷⁶

De store manglene i Kvammens vedtaks- og protokollføring ved tvangsbruk er alvorlig av flere grunner. Mangelfull vedtaksføring ved tvangsbruk er et brudd på barn og unges rettsikkerhet, blant

⁷³ Bruk av tvang etter rettighetsforskriftens kapittel 4 overfor ungdom som ikke er plassert etter § § 4.24, 4.26 eller 4.25 annet ledd.

⁷⁴ Rapport etter tilsyn 01/2017.

⁷⁵ Rapport etter tilsyn 02/2017

⁷⁶ Rapport etter tilsyn 02/2015, 01/2017, 03/2017.

annet fordi det svekker deres mulighet til å klage. Barneverntjenesten og tilsynsmyndighetene får ikke oversikt over hvor mye tvang et barn utsettes for, og det vanskeliggjør interne og eksterne kontrollorganers mulighet til å utføre sine oppgaver.

Underrapporteringen av tvangsbruk, sett sammen med mangelfulle vedtak, uhjemlet bruk av tvang og manglende kvalitetskontroll utgjør en stor risiko for at ungdom blir utsatt for unødvendig makt og tvang.

Anbefaling

- Kvammen bør umiddelbart iverksette opplæringstiltak for å sikre at all bruk av tvang er i tråd med barns rettigheter og rettighetsforskriften og dokumenteres i tråd med gjeldende regelverk.
- Kvammen bør umiddelbart iverksette rutiner for kvalitetssikring av alle tvangsvedtak og dokumentasjonen av disse.

9 Forebygging av tvang

Inngrep i den personlige integriteten skal bare finne sted dersom det er strengt nødvendig og det krever at andre fremgangsmåter skal være forsøkt først. Dette innebærer at institusjonene må arbeide systematisk for å forebygge situasjoner som kan føre til tvang.⁷⁷ Bruk av tvang utgjør en risiko for nedverdiggende og umenneskelig behandling. Både nasjonal og internasjonal forskning viser at barn på institusjon opplever at det brukes for mye tvang, og at situasjoner som har ført til tvangsbruk kunne vært håndtert på en annen måte.⁷⁸

Rettighetsforskriften § 12:

Bruk av tvang og andre inngrep i den personlige integriteten skal ikke benyttes i større grad enn det som er nødvendig for formålet. Andre fremgangsmåter skal være prøvd først.

I akuttinstitusjoner kan det oppstå utfordrende situasjoner, som gjør at det brukes tvang. Å finne alternativer til tvang er et viktig utviklingsområde i akuttarbeidet og noe alle institusjoner må ha fokus på sammen med sin personalgruppe. Det er viktig at forebyggingsarbeidet også gjøres i samarbeid med barnet, da de også kan være med å finne løsninger som kan redusere eller hindre bruk av tvang.⁷⁹

I Bufdir sin *Faglige veileder for akuttarbeid i institusjoner og beredskapshjem* understrekes viktigheten av at forebygging skjer i samarbeid med barnet. Kvammen hadde fokus på å snakke med ungdommene om hva som kunne trigge dem, gjøre dem sinte, for å kunne unngå å komme i situasjoner der de vurderte det som nødvendig å bruke fysisk tvang. Dette var nedfelt i stedets rutine for inntak og kom frem av journaler knyttet til innkomst. Sivilombudsmannen ser positivt på dette.

Det fremstod som at de ansatte var opptatte av å unngå å bruke fysisk tvang. Dette er også fokus i Handlekraft. Handlekraft er et kompetanseprogram om traumebevisst omsorg for ansatte i statlige og private barneverntiltak, som Kvammen arbeidet for å gi alle sine ansatte opplæring i. Ledelsen gav uttrykk for at arbeidet med Handlekraft hadde ført til økt faglig fokus på bruk av fysisk tvang.

I faglig veileder for akuttarbeid understrekes det at bruk av fysisk tvang i institusjon regulert i Rettighetsforskriften §§ 13, 14 og 22. Det kom frem under besøket at de på Kvammen i all hovedsak definerte § 14 som bruk av fysisk tvang, og at det var denne typen tvang de jobbet med gjennom Handlekraft.

Når det gjaldt bruk av tvang i form av begrensinger i bevegelsesfriheten fremstod det som at ledelsen ved Kvammen ikke hadde refleksjoner om eller ønske om å forebygge disse. Som vist i kapittel 8.1 ble bruken av begrensinger i bevegelsesfriheten gjennomført rutinemessig og ikke alltid dokumentert på Kvammen.

Stedet hadde heller ingen mål for eller tanker om å forebygge andre typer tvang, som inndragelse av elektroniske kommunikasjonsmidler og ransaking.

Denne manglede bevisstheten om forebygging hos ledelsen ble i stor grad gjenspeilet hos de ansatte. Det fremstod som at den rutinemessige bruken av tvang i form av begrensinger og ransaking ble oppfattet som regler det var nødvendig å ha for alle. Dette ble også tydelig gjort i utfylling av

⁷⁷ Rundskriv Q-19/2012 Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften).

⁷⁸ Ulseth og Melheim (2013): *Håndtering av tvang i barneverninstitusjoner. Ansatte, ledes og tilsynets perspektiv*, NTNU.

⁷⁹ Bufdir (2015): *Faglig veileder for akuttarbeid i institusjoner og beredskapshjem*.

tvangsprotokollene der et gjentakende svar på spørsmålet om hvilke tiltak som er iverksatt eller vil bli iverksatt for å unngå å komme i liknende situasjoner, var at dette var «*vanskelig for oss som institusjon ut i fra vårt oppdrag.*»

Institusjonen og deres ansatte utøver makt, myndighet og sosial kontroll overfor beboerne, noe som blir svært fremtredende i forbindelse med bruk av tvang.⁸⁰ Å forebygge konfrontasjoner og bruk av tvang bidrar til å styrke ungdommenes opplevelse av trygghet og forutsigbarhet.⁸¹

Alle barnevernsinstitusjoner har plikt til å forebygge bruk av tvang.⁸²

Anbefalinger

- Kvammen bør iverksette et systematisk arbeid for å forebygge all bruk av tvang, herunder avvikle all rutinemessig tvang.

⁸⁰ Gro Ulset og Torill Tjelflaat (2012): *Tvang i barnevernsinstitusjoner – Ungdommens perspektiver*. NTNU samfunnsforskning, s 69.

⁸¹ Bufdir (2015): *Faglig veileder for akuttarbeid i institusjoner og beredskapshjem*, s 14

⁸² Rettighetsforskriften § 12.

10 Medvirkning

Etter FNs barnekonvensjon artikkel 12 har et barn rett til å gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som vedrører barnet. Barnets synspunkter skal tillegges behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet. I denne rettigheten ligger også retten til ikke å uttale seg eller delta.

I rettighetsforskriften § 7 legges det vekt på medbestemmelse i personlige spørsmål og i utformingen av institusjonens daglige liv og ved andre avgjørelser som berører beboerne. Det å få gi uttrykk for sitt syn og bli lyttet til, er grunnleggende for å ivareta egen integritet.⁸³ I tilsynsrapporten «*Dei forsto meg ikkje*» ble det trukket frem at mange barn opplever ikke å bli hørt, forstått og lyttet til, selv når de sier ifra om hva som er viktig for dem.⁸⁴

Det fremstod som de ansatte ved Kvammen var opptatt av at ungdommene skulle være med på møter som gjaldt deres egen sak. Hvor mye av første møtet mellom barneverntjenesten og Kvammen ungdommen var med på, kunne avhenge av alder, modenhet og russituasjon. Alle ungdommene hadde også en hovedkontakt som hadde ansvar for at ungdommen var med i utarbeidelsen av egen planer. Handlingsplanen ble utarbeidet av de ansatte på bakgrunn av kommunenes tiltaksplan, og ungdommen fikk komme med innspill til plan og mål for oppholdet.

Kvammen hadde også fokus på å snakke med ungdommene i innkomstfasen om hvordan de ville bli møtt når de blir sinte eller lei seg (se kapittel 9 *Forebygging av tvang*). Kvammen gjennomførte også avslutningssamtaler med ungdommene der de kunne gi tilbakemelding om oppholdet.

Det ble avholdt ukentlige husmøter for ungdommene. Av Ungdomshåndboken fremgikk det at:

«Husmøte gjennomføres når alle rom er ferdig vasket og utdeling av ukepenger, oppmuntringspenger og telefonkort utbetales etter husmøte. Under husmøte får ungdommene komme med forslag til middag fredag og lørdag. Samt ønske for søndagsaktivitet. Søndagsaktivitet gjennomføres når ungdommene har deltatt på ubetalt aktivitet bestemt av de voksne. Fellesaktivitet onsdag bestemmes etter to gitte valg.»

Ungdomshåndboken, som ble omtalt som en håndbok for både ungdom og ansatte, hadde et språk som gav lite rom for individuell behandling, medvirkning og påvirkning av egen hverdag. Blant annet beskrives regler og rutiner som legger grunnlag for rutinemessig bruk av tvang (se også kapittel 7.4.1 *Med tvang som utgangspunkt*). Det kom frem under besøket at husmøtet ikke gav en opplevelse av reell innflytelse.

Oppdatert og tilpasset informasjon om egne rettigheter er en forutsetning for at ungdommene skal kunne bruke sin klagerett, medvirke og ha innflytelse på sin egen hverdag. Informasjon kan øke tryggheten, forebygge frustrasjon og risiko for umenneskelig behandling (se også kapittel 7.2.1 *Rett til informasjon*).

På bakgrunn av Kvammens utstrakte bruk av rutinemessig tvang og at ungdommene i liten grad fikk eller hadde tilgang til informasjon om rettighetene sine, er det vanskelig å vurdere i hvilken grad ungdommene hadde reell medvirkning i sin hverdag.

⁸³ Rundskriv Q-19/2012 Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften).

⁸⁴ Tilsynsrapport 19. september 2016: «*Dei forstod meg ikkje*». Fylkesmennene i Hordaland, Rogaland og Troms.

Anbefalinger

- Kvammen bør sikre at institusjonen drives på en slik måte at ungdommene kan ha reell innflytelse på sin egen hverdag.

11 Oppfølging av Fylkesmannens tilsyn

FNs barnekonvensjon slår i artikkel 3 *Barnets beste* fast at:

«Partene skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for barns omsorg eller beskyttelse, retter seg etter de standarder som er fastsatt av de kompetente myndigheter, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.»⁸⁵

Fylkesmannen skal ha minst fire tilsynsbesøk i året ved institusjoner som tar imot barn som er plassert på tvang etter § 4-24, 4-26 og 4-25. § 4-24. Minst to besøk skal skje uanmeldt. Fylkesmannen skal kontrollere at institusjonene drives forsvarlig og i samsvar med barnevernloven, forskrifter til loven og den planen som er fastsatt.

Fylkesmannen har over lang tid trukket frem en rekke bekymringer i sine tilsynsrapporter til Kvammen akuttinstitusjon, deriblant.

- Kvammens forståelse av rettighetsforskriften og hvilke vilkår som må være oppfylt for å benytte tvang.
- Kvammens bruk av begrensinger i bevegelsesfriheten og inndragelsen av elektroniske kommunikasjonsmidler
- At ungdom ved Kvammen over tid og uavhengig av hverandre har opplevd at ansatte truer med isolering på Kåret som straff eller refs.
- Manglende notoritet og kvalitet i vedtak om bruk av tvang

Det ble gitt begrunnet melding i etterkant av tre tilsyn i 2017, i februar, april og desember. I samtaler med ledelsen kom det frem at det i liten grad var gjort endringer i måten de jobber på de siste årene, til tross for gjentagende bekymring og begrunnede meldinger fra Fylkesmannen. Ledelsen oppgav at tilsynsrapportene var tema på personalmøter, og at alle ansatte skulle signere for at de hadde lest rapportene. Det kom imidlertid frem at de ansatte i svært liten grad var kjent med de gjentatte innvendingene og bekymringene Fylkesmannen har reist overfor Kvammen.

På bakgrunn av funnene under Sivilombudsmannens besøk er det vanskelig å se hvordan ledelsen ved Kvammen har jobbet for å følge opp fylkesmannens rapporter.

Anbefalinger

- Institusjonen bør sikre at de har rutiner og praksis for oppfølging av Fylkesmannens rapporter og gjennomføring av nødvendige tiltak.

⁸⁵ FNs barnekonvensjon, artikkel 3, 3. ledd.

12 Forsvarlig drift

Alle som er på en institusjon har rett til forsvarlig omsorg og behandling. Ledelse spiller en sentral rolle for hvordan mennesker som er plassert på steder der det kan utøves tvang behandles; ledelsen er avgjørende for å sikre human og verdig behandling, men kan også utgjøre en risiko for krenkelser.

Det er ansvaret til ledelsen ved en institusjon å sørge for at de ansatte får nødvendig veiledning og opplæring, og at de har tilgang til og kunnskap om aktuelle lover og forskrifter som gjelder for institusjonen. Ledelsen har også et ansvar for å utvikle, iverksette, kontrollere, evaluere og forbedre nødvendige prosedyrer, instruksjoner, rutiner eller andre tiltak for å avdekke, rette opp og forebygge overtredelser av barnevernlovgivningen.⁸⁶

På bakgrunn av funnene gjort under besøket uttrykker Sivilombudsmannen alvorlig bekymring for om Kvammen akuttinstitusjon drives forsvarlig, og for institusjonens evne til å drive i overensstemmelse med barnevernlovgivningen og barns rettigheter (se kapittel 7 *Bruk av tvang på Kvammen*, kapittel 8 *Dokumentasjon av tvang*, kapittel 9 *Forebygginga av tvang*, kapittel 10 *Medvirkning* og kapittel 11 *Oppfølging av Fylkesmannens tilsyn*).

Det er Bufetats ansvar å sikre at institusjoner der barn plasseres etter barnevernloven drives i samsvar med denne og med forskrifter gitt med hjemmel i denne.⁸⁷

Informasjon om institusjonens eget forbedringsarbeid og prosedyrer for internkontroll er en viktig kilde her. Det fremgår av *Rutiner for statlig regional barnevernmyndighets årlige oppfølging av statlige barneverninstitusjoner* at:

«Særlig sentralt i denne sammenheng er forskrift om krav til kvalitet og internkontroll i barneverninstitusjoner og forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjoner.»⁸⁸

Sivilombudsmannens besøk til Kvammen avdekket omfattende ulovlig og rutinemessig bruk av tvang som fremstår som en integrert del av institusjonens behandling av ungdom som plasseres der.

Informasjon fra Fylkesmannens jevnlig tilsyn bør også utgjøre en viktig kilde i vurderingen av lovlighet og forsvarlighet.

Anbefalinger

- Bufetat bør sikre at Kvammen drives forsvarlig og i tråd med barns rettigheter og barnevernlovgivningen. Det bør umiddelbart sikres at ingen ungdommer som er plassert på Kvammen utsettes for rutinemessig og ulovlig tvang.

⁸⁶ Forskrift om krav til kvalitet og internkontroll i barneverninstitusjoner §§ 5 og 12.

⁸⁷ Rutiner for statlig regional barnevernmyndighets årlige oppfølging av statlige barneverninstitusjoner. Fastsett av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet den 24. januar 2008 og revidert den 1. april 2010: «Statlig regional barnevernmyndighet har i kraft av å være eier og ansvarlig for etablering og drift av barneverninstitusjoner jf. bvl. § 5-1, ansvar for at de statlige barneverninstitusjonene drives i samsvar med barnevernloven og forskrifter gitt med hjemmel i barnevernloven.»

⁸⁸ Rutiner for statlig regional barnevernmyndighets årlige oppfølging av statlige barneverninstitusjoner. Fastsett av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet den 24. januar 2008 og revidert den 1. april 2010.

Besøksadresse: Akersgata 8, Oslo
Postadresse: Postboks 3 Sentrum, 0101 Oslo
Telefon: 22 82 85 00
Grønt nummer: 800 80 039
Telefaks: 22 82 85 11
Epost: postmottak@sivilombudsmannen.no
www.sivilombudsmannen.no

